

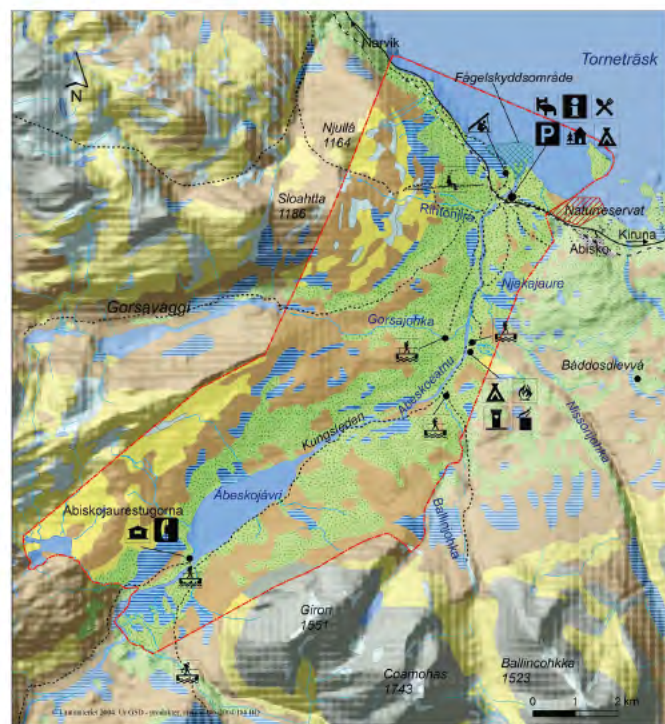
NATIONALPARKER I NORRBOTTENS LÄN

Abisko & Vadvetjåka

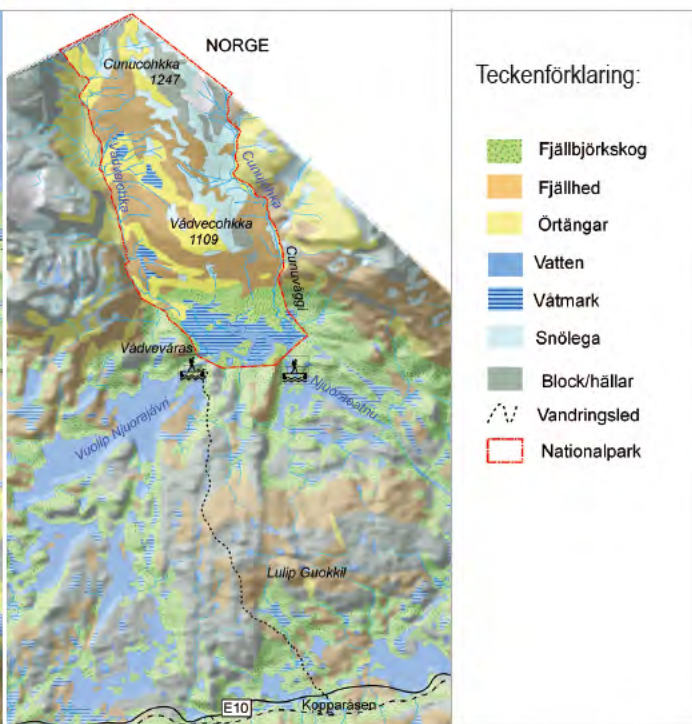
Åbeskoeatnus delta vid utloppet i Torneträsk. Bakom syns Abisko naturvetenskapliga station och Lappporten. Foto: Tomas Utsi.

Fjällpipare med unge. Foto: Thomas Öberg.
Framsidan: Åbeskoeatnus kanjon. Foto: Tomas Utsi.

Abisko nationalpark

Till Abisko kommer man med tåg eller bil/buss på E10. Vid turiststationen ligger naturum Abisko, ett informationscentrum om fjällens natur och kultur. Här finns naturumsguidar som kan svara på frågor samt visa utställning och bildspel. De anordnar även guidningar i nationalparken. Vid naturum startar Kungleden söderut samt en vandringsled mot Gorsavaggi i sydväst. Det finns också mindre vandringsstigar in i området samt en stollift upp på Njullå. Vintertid går en markerad skoterled genom parken.

Vadvetjåka nationalpark

Vadvetjåka är mer svårtillgängligt. Från Kopparåsens hållplats vid E10 och Malmbanan är det över en mil att vandra för att komma till parkgränsen. Över Vuolip Njuorajávris utlopp finns en bro, men över vattendragen som bildar parkgräns i öst och väst, måste man vada.

Teckenförklaring:

- Fjällbjörkskog
- Fjällhed
- Örtängar
- Vatten
- Våtmark
- Snöleگا
- Block/hällar
- Vandringsled
- Nationalpark

Abisko nationalpark inrättades 1909. Den är 77 km² stor, varav mer än hälften är fjällbjörkskog. Vadvetjåka nationalpark inrättades 1920 och saknar leder eller anläggningar. Den är 26 km² varav den största delen är kalfjäll. Båda nationalparkerna ligger i Kiruna kommun. De ingår också i EU:s ekologiska nätverk av skyddade områden, Natura 2000.

§ Regler i Abisko och Vadvetjåkas nationalparker

Fullständiga föreskrifter finns på Länsstyrelsens webb. Tänk på att fornlämningar är skyddade enligt kulturminneslagen. Det är inom nationalparkerna bland annat förbjudet att

- tälta, annat än på anvisad plats (gäller Abisko nationalpark)
- förstöra eller skada naturföremål eller markens yta
- plocka eller gräva upp växter (man får dock plocka bär och svamp)
- fälla eller skada växande eller döda träd (man får dock använda torra grenar för att göra upp eld)
- döda, fånga, fiska eller jaga djur eller föra bort ägg eller bo
- medföra hund eller andra djur. Under tiden 1/1-30/4 får man dock medföra kopplad hund. I Abisko är det också tillåtet att under hela året ha kopplad hund på vägar och markerade leder samt i omedelbar närhet till turiststationen och Åbeskojävråstugorna.
- landa med luftfartyg eller använda motorfordon utanför anvisade vägar eller skoterleder. Dock är det tillåtet att färdas med motorbåt på Torneträsk med undantag för område med beträdnadsförbud.
- 1/5-31/7 vistas i Åbeskoeatnus delta som är fågelskyddsområde.

Text: Thomas Öberg, Natur i Norr • Grafisk form: Armada Reklambyrå, Tryckår 2012.

Länsstyrelsen i Norrbottens län Tel: 0920-96000 • www.lansstyrelsen.se
Naturvårdsverket Tel: 08-6981000 • www.naturvardsverket.se

Lapsk alpros och fjällsippa växer där marken är kalkrik.
Foton: Thomas Öberg.

Njuoraeatnus deltaland i Vadvetjåkka nationalpark. Foto: Tomas Utsi.

Blåhaken på väg med mat till boet. Lodjur med unge. Foton: Peter Rosén.

Renkalvmärkning i Gabna sameby. Foto: Peter Rosén.

Blomsterfjäll

*Lycka är att mätt och trött
lägga sig ned och vila på fjällheden,
omgiven av blommande fjällsippor och fjällglim.
Luften är fylld av bäckporl och ljungpiparflojt.
Under framglidande molntussar seglar en kungsörn.
Och planeringskalendern är långt, långt borta.*

Arets första dag

*Pastellfärgat midvinterljus.
Vem påstod att lapplandsvintern är mörk?
Från Njullås topp ser jag ut över Torneträsk,
blankt av veckogammal is.
En skridskoåkare letar sig fram
mellan Abiskodeltats vindlande bankar.
På backen ovanför mig knarrar fjällriporna.
Som ofta i Abisko, är det lite snö.
Vi kryssar mellan uppstickande stenar,
glider ett stycke på en frostig krypljungs matta.
Om sex månader ska den explodera i rosa blom.
Där nere i dalen står fjällbjörkar
och gammeltallar frostigt vita.
Vid trädgränsen korsar vi järvens löpa
och ripornas spårpartitur i nysnön.
Vi rastar vid en öppen vak i Åbeskoeatnu.
Uttern får vi aldrig se, bara kanan i snön
utför kalkstensklipporna.*

Två nationalparker – nära men så olika

Abisko och Vadvetjåkka nationalparker ligger bara två mil från varandra. Abisko är mer lättillgänglig än Vadvetjåkka, nära järnväg och landsväg och med Kungleden rakt igenom. Här är det regnskugga öster om högfjällen, årsnederbörden är bara 300 mm. Vadvetjåkka ligger närmre havet och får tre gånger högre nederbörd. Där regnar det oftare och vintersnön ligger djup. Båda parkerna har kalvfjäll, fjällbjörkskog, myrmarker och deltaland. Fjällbjörkmätarens larver har vissa år kalätit björkskogen. Ännu syns torra, döda stammar efter fjärlilens angrepp.

Vadvetjåkka nationalpark

Vadvetjåkka är en liten nationalpark, uppkallad efter fjället med samma namn. Här finns Sveriges nordligaste glaciär. Det nordliga läget och den höga nederbörden gör den till en av de lägst liggande glaciärerna i landet, 1000 meter över havet. Glaciärer bildas på hög höjd där mycket snö samlas och omvandlas till glaciäris.

Nationalparken gränsar mot Norge i norr och mot djupa dalgångar med bäckar i väster och öster. Största delen av parken är kalvfjäll med 1200 meter höga fjälltoppar. Mot söder övergår fjällmassivet i frodiga björkskogar och Njuoraeatnus deltaland, känt för sitt fågelliv och älgar. Eftersom fjället innehåller kalk har sluttningarna en rik flora med bland annat fjällsippa, purpurbräcka, klippveronika och fjällviva. I nationalparken och alldeles väster om den, har rinnande underjordiskt vatten format några av landets djupaste kalkstensgrottor.

Abisko nationalpark

Abisko nationalpark utgörs av en fjälldal, formad av inlandsisarna. Här flyter Åbeskoeatnu för att mot slutet kasta sig fram i en kanjon mellan branta klippor av hårdskiffer och dolomitkalk. Till sist bildar älven ett fågelrikt delta i Torneträsk. Abisko bjuder på de flesta fjällväxter - kalkrika sluttningar med fjällsippa, lapsk alpros, kantljung och fjällglim, frodiga ängsbjörkskogar med högörter som torta och smörboll samt urskog med gammeltallar. Stora delar är torra fjällhedar eller fjällbjörkskogar med lappljung och kråkbär. Särskilt Åbeskoeatnus kanjon och Njullås sluttningar är artrika på grund av kalk. Polarblåra och fjällarnika är några sällsyntheter liksom orkidén lappfela på flytjordsmark. Dramatiska inslag är de snö- eller slasklaviner, som ibland störtar utför Njullås brant.

Djurlivet

Björn, lo och järv förekommer i båda parkerna. De är svåra att få se, men vintertid syns järvens och ibland lons spår över vidderna.

213 fågelarter har noterats i Abiskoområdet. Ringtrasten hörs sjunga i Njullås sluttningar liksom vissa år den sällsynta nordsångaren. Kungsörn, havsörn, fjällvråk och jaktfalk ses jaga över fjället. Andra fåglar är björkskogens gråsiskor, lövsångare och bergfinkar, videsnårens blåhakar och fjällhedens ljungpipare och fjällpipare. På myrarna ljuder under vårmätterna vadarspelet från grönenor, småspovar och gluttsnappar. Smålommar flyger kacklande mellan botjärnar och fiskevatten. Det tunna snötäcket i Abisko gör att stora mängder älg samlas i fjällskogen vintertid. Där är det lätt för djuren att färdas och hitta mat.

Människans marker

Samerna har under årtusenden nyttjat Torneträskområdet som jaktmarker för vildren och senare som betesmarker i tamrenskötsel. Längs Åbeskoeatnu finns flera fångstgropar från forntida vildrensjakter. Vanliga fornlämningar är också kåtaplåtar och gamla eldhärdar. I Vadvetjåkka deltaland syns ännu hässjestänger efter samiska nybyggares starrslåtter på 1940-talet. Abisko nationalpark är ett kärnområde för renskötsel i Gabna sameby. Här möter nyfödda renkalvar tidigt barmark med frodigt bete. Vadvetjåkka är en viktig del av Talma samebys sommarbetesland. För besökaren är det viktigt att visa omdöme och inte störa betande renar eller arbetet med renarna.

Malbmanan från Kiruna till Narvik går fram genom norra delen av Abisko nationalpark. Den öppnades för tågtrafik 1902. Samma år byggdes den första turiststugan i Abisko. Malbmanan för inte bara järnmalm från gruvorna till isfri hamn. Snabbt blev den till nytta för en växande fjällturism. I Abisko byggdes turiststationen 1906 och Kungleden söderut rösades tjugo år senare. När Nordkalottvägen E10 öppnades 1984 till Narvik tog fjällturismen ytterligare fart.

Naturforskare har i över hundra år sökt sig till Torneträskområdet. En forskningsstation fanns redan 1903 vid Katterjåkk. Den flyttades efter en brand 1910 till Abisko med nationalparken som viktigt forskningsfält. Abisko naturvetenskapliga station är idag en hörnsten i svensk och internationell fjäll- och miljöforskning. Inte minst studeras här klimatförändringens effekter på det arktiska landskapet.